

Rodina sv. Zdislavy jako jedna z nestátních forem péče o pěstounské rodiny

Jaroslava Šalomová

OPPP ve Valašském Meziříčí

Rodina sv. Zdislavy je občanským sdružením, které vzniklo v roce 1996 na Rožnovsku; jeho specifickou, velmi namáhavou a nákladnou činností je výstavba rodinných domků, které plně vyhovují životu větší pěstounské rodiny. Těžištěm činnosti sdružení je však hlavně všestranná péče o tyto pěstounské rodiny. Sdružení Rodina sv. Zdislavy představuje společenství rodin a jejich přátel, kteří se hlásí k výchově na křesťanských principech. Jednotlivé rodiny mohou mít přirozeně vlastní děti a přijmout k nim (formou převážně pěstounské péče) dalších 4 až 6 dětí, jejichž psychický a morální vývoj i zdraví bylo ve vlastní rodině vážně narušeno.

Finanční zdroje jsou získávány vlastní aktivitou sdružení v podobě každoročních drobných, ale z morálního hlediska nesmírně cenných darů sympatizujících spoluobčanů a dále sponzorských darů z podnikatelské sféry. Dalším významným zdrojem financí jsou výnosy z kulturních akcí např. z adventních koncertů, naposledy benefičního koncertu sourozenců Ulrychových letos v červnu. Sdružení v současné době vlastní dva již obydlené domy v Hutisku – Solanci a v Rožnově pod Radhoštěm a jeden rozestavěný dům v Trojanovicích. Rodinné domky jsou úmyslně situovány v různých od sebe ne příliš vzdálených obcích, aby byly vytvořeny podmínky pro vzájemnou spolupráci a vytváření širšího společenství. Jednotlivé rodiny jsou nájemníky v domech patřících sdružení, ale jinak představují autonomní jednotku, jakou je každá jiná běžná rodina.

Sdružení usilovalo již před svým založením o konzultaci celé koncepce a výběru rodin, které prošly normálním schvalovacím řízením u státních orgánů. Od začátku své činnosti spolupracuje úzce s odborníky z oboru psychologie, s prof. J. Koluchovou a s doc. I. Sobotkovou, které se této problematice dlouhodobě věnují v oblasti výzkumu i praxe. V roce 2003 bylo sdružení pověřeno výkonem sociálně-právní ochrany dětí, zaměřeného hlavně na různé formy poradenské činnosti pěstounským rodinám a na vyhledávání vhodných osob pro pěstounství. Se sdružením na místní úrovni dále spolupracují sociální pracovnice, dětská lékařka a já jako psycholožka OPPP ve Valašském Meziříčí. Snažíme se o systematickou a všestrannou péči o rodinu po převzetí dítěte v úzké spolupráci se státními orgány, což je oboustranně přínosné.

Nyní stručně k jednotlivým rodinám. První z nich se přistěhovala do domu v Hutisku – Solanci v listopadu 2000. Ke svým třem dětem (chlapcům dnes ve věku 12 a 10 let, dceři 7 let) přijala sourozeneckou skupinu čtyř dětí (dvou chlapců a dvou dívek, dnes ve věku od 5 do 11 let). V druhém domě žije od srpna 2002 rodina, jejíž nejstarší dcera je prakticky dospělá (22let), syn má 9 let a adoptovaná dcera 8 let. V Rožnově se tato rodina rozrostla o další tři děti – a to o sourozeneckou skupinu - nyní desetiletého a čtyřletého chlapce a osmileté dívky. Přijetí početných sourozeneckých skupin představuje nejen obrovský zásah do stabilizovaných vztahů původní rodiny, předpokládá velkou odvahu pěstounů, ale vyžaduje i patřičné „technické“ zázemí, které sdružení Rodina sv. Zdislavy ve velmi pěkných a účelných domcích poskytuje.

K našemu společenství se z nejbližšího okolí spontánně připojily další tři rodiny. Původně bezdětní manželé nyní s láskou a nesmírnou odpovědností pečují o osiřelou sourozeneckou skupinu tří starších dětí. Jedná se o dvě dívky ve věku 15 a 14 let a 11letého chlapce. Tyto děti byly v původní rodině nejen hluboce zanedbávány, citově deprivovány, v morálním vývoji ohrožovány, ale staly se

i svědky hrubého násilí. Po dvou neúspěšných pokusech o jejich umístění do náhradní péče, teprve při třetím pokusu v roce 2001 trvale zakotvily v současné rodině. Další dvě rodiny jsou žadateli o náhradní rodinnou péči a podstupují odbornou přípravu. Každá z nich má v současné době jedno vlastní dítě.

Kdybychom chtěli shrnout základní informace o přijatých dětech, pak z jejich celkového počtu 11 jsou dvě děti předškolního věku, zbývajících devět je ve věku povinné školní docházky. Z nich dvě děti navštěvují ZvŠ, ostatních sedm ZŠ.

Není náhodou, že odborným garantem sdružení Rodina sv. Zdislavy je prof. J. Koluchová, která patří k průkopníkům stávajícího systému pěstounské péče v České republice. Pěstounskou péči pojímá jako dlouhodobou, s prvořadým důrazem na zájmy přijatých dětí. Pěstounská péče tohoto typu umožňuje, jak dokazuje řada výzkumů, nejen nápravu psychické deprivace způsobené původní nefunkční rodinou, ale nabízí také uspokojení psychických potřeb včetně potřeby otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy dítěte s pěstounskou rodinou.

Tento úkol je natolik náročný, že si vyžaduje od samého počátku spolupráci s dalšími odborníky. Proto ještě dříve než byla přijata první rodina, navázalo sdružení spolupráci se sociálními pracovníky, pediatry a psychologkami, kteří společně zajišťují poradenské vedení pěstounských rodin. Všechny tři rodiny byly ještě před přijetím sourozeneckých skupin několikrát v kontaktu s prof. J. Koluchovou, která dbala na to, aby byly po odborné stránce dobře připraveny. Prakticky okamžitě po přijetí dětí byly rodiny na místní úrovni v kontaktu se mnou. Snažím se plnit roli „rodinného psychologa“, který je pěstounským rodinám bezprostředně k dispozici nejen v rámci svých pracovních zkušeností psychologa pedagogicko – psychologické poradny. Návštěvy v rodinách mi umožňují navázat nejen důvěrný kontakt s jednotlivými členy, ale také poznat život rodiny jako celku.

V první fázi jsem k dispozici spíše rodičům, kteří přes veškerou odbornou přípravu mohou být dočasně zaskočeni některými projevy dětí. V další fázi se soustřeďuji více na děti samotné. Všechny děti přicházejí v nějaké míře deprimované v uspokojování svých základních psychických potřeb. To se, jak všichni víme, projevuje rozmanitým způsobem – nejčastěji opožděním intelektového vývoje, zejména pak v oblasti řeči, citovou nevyrovnaností a nezakotveností, nadměrnou a necílenou hyperaktivitou nebo naopak netečností a nezájmem atd. Hlavním úkolem rodičů je svým jednáním a obětavou péčí přesvědčit děti o tom, že je má někdo bezpodmínečně rád. Jejich výchovné působení je potřebné zasadit do smysluplného řádu. Dítě ke zdárnému vývoji kromě lásky a trpělivosti potřebuje důsledné, ale současně láskyplné vedení s jasně definovanými hranicemi toho, co je správné, co se smí a co se naopak nesmí. Sžívání dětí „vlastních“ a „přijatých“ (z pohledu rodičů pouze „našich“ dětí) není jednoduché.

Nejpozději do jednoho roku podstupují děti komplexní psychologické vyšetření na půdě PPP, v některých případech přímo v rodině. Zvláště při opakovaných kontaktech není psychologické vyšetření výhradně vázáno pouze na mou osobu. Nebráníme se novému pohledu našich dalších kolegů. Mimo jiného se zaměřujeme na rozbor citových vztahů v rodině. Velmi nás zajímá rodinná atmosféra z pohledu dítěte, abychom mohli preventivně předejít zbytečným nedorozuměním. Jistě není nutné odůvodňovat výhody supervizního vedení odborného garanta v osobě prof. J. Koluchové a doc. I. Sobotkové jak pro rodiny a jejich děti, tak pro mne osobně. Vhodnou příležitostí k tomu se stávají víkendová setkání rodin, která organizuje a zastrešuje sdružení Rodina sv. Zdislavy.

Máme za sebou celkem 5 takových setkání. Do programu jsou pravidelně zahrnovány přednášky, diskuse, individuální konzultace rodin s možností výběru psychologky, zájmové a odborné aktivity s dětmi s ohledem na jejich věk. V rámci přednáškových bloků jsme se věnovali problematice deprivace, možnostem její nápravy v pěstounských rodinách, které se opírají o povzbudivé výzkumné výsledky z dlouhodobého sledování velkých skupin pěstounských rodin. Pozornost jsme dále zaměřili na psychologické a biologické rodičovství, funkčnost a odolnost pěstounských rodin, identitu přijímajících rodičů a přijímaných dětí, optimální velikost a strukturu pěstounských rodin.

Byly podrobně diskutovány závěry diplomové studie, která se pokusila o rozbor příčin neúspěšných pěstounských péčí. Ve volbě námětů přednáškových bloků hrají rodiče stále aktivnější roli. Z jejich podnětu byla do přednášek začleněna problematika poruch chování, výchova k rodičovství včetně sexuální výchovy, identita dětí a školáka, možnosti zvyšování psychické odolnosti dětí a rodičů. Při práci s dětmi využíváme psychosociálních her, které jim umožňují, aby se mezi sebou lépe poznaly. Prostřednictvím her rozvíjíme sociální dovednosti – zejména otevřenost v komunikaci, schopnost formulovat svá přání, pomáhat druhým, umět požádat o pomoc, schopnost vcítit se do prožívání ostatních atd. Dbáme na to, aby byly hry s prvky soutěživosti citlivě vyváženy aktivitami podporujícími smysl pro spolupráci.

Chci doufat, že i tímto krátkým sdělením se mi podařilo nabídnout vám konkrétní představu o činnosti našeho sdružení, které rozšiřuje řady těch, kdo pomáhají podle svých sil a schopností potřebným dětem. Navazujeme na dlouhodobou a osvědčenou tradici pěstounské péče v naší zemi a jsme stále otevřeni vzájemně prospěšné spolupráci se všemi zaangažovanými státními organizacemi.

ŠALOMOVÁ, Jaroslava. Rodina sv. Zdislavy jako jedna z nestátních forem péče o pěstounské rodiny. In HELLER, Daniel; PROCHÁZKOVÁ, Jana; SOBOTKOVÁ, Irena (ed.). *Psychologické dny 2004 : Svět žen a svět mužů : polarita a vzájemné obohacování : sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004*. Olomouc : Universita Palackého v Olomouci, 2005. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica, Psychologica 35 - suppl. Plný text příspěvku o rozsahu 3 s. je dostupný na přiloženém CD-ROM. ISBN 80-244-1059-1.